

УДК 070(091)

Студ. Я. І. Валкалоўская
Навук. кір. дац. В.У. Русак
(кафедра беларускай філалогіі, БДТУ)

БЕЛАРУСКІ ДРУК У ПЕРЫЯД ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

Беларусь адной з першых прыняла на сябе ўдар фашысцкіх захопнікаў. У час Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Беларусі дзейнічала вялікая колькасць партызанскіх атрадаў і падпольных груп, якія займаліся як падрыўной і дыверсійнай, так і прапагандысцкай дзейнасцю на акупаваных тэрыторыях. Важная роля ў арганізацыі супрацьстаяння ворагу належала ў гэты час перыядычнаму друку. Падпольна друкаваліся ўлёткі з праўдзівай інфармацыяй з франтоў, сатырычныя выданні, якія распавядалі аб барацьбе з захопнікамі.

Практычна ўсе літаратары далучыліся да выдання падпольных газет, часопісаў і лістовак. Пісьменнікі праявілі сябе як выдатныя публіцысты, яны, сапраўды, прыносілі людзям надзею на перамогу.

Аднымі з самых яркіх сатырычных выданняў таго часу сталі лісткі «Раздавім фашысцкую гадзіну» і «Партызанская дубінка».

Першы лісток выдаваўся з чэрвеня 1941 г. да мая 1945 г. 3 ліпеня 1942 г. выпускаўся як газета-плакат, пазней як сатырычны часопіс ЦК КП(б)Б. Газета-плакат «Раздавім фашысцкую гадзіну» была вельмі папулярным выданнем у гады Вялікай Айчыннай вайны і прызначалася галоўным чынам для распаўсюджвання сярод беларускіх партызан і насельніцтва рэспублікі, які часова патрапіў пад ярмо нямецка-фашысцкіх акупантаў. Яна выкрывала, высмейвала планы фашысцкага камандавання і ганьбіла памагатых ворагаў, выходзіла нянавісць да акупантаў, заклікала да бязлітаснай барацьбы з захопнікамі. Сатырычнае выданне, дзе працавалі Міхась Чавускі, Кандрат Крапіва, Пятрусь Броўка, Кузьма Чорны, пачыналася ў Гомелі, дзе ў ліпені 1941 г. выйшла 13 яго нумароў. Таксама друкаваліся творы Я. Коласа, Я. Купалы, Я. Брыля, І. Ахрэмчыка, Л. Брадатага, А. Волкава. Назву для газеты падказаў гомельскі дзевяцікласнік Віталь Букато, які на ўваходзе ў гомельскі парк у першыя дні вайны намаляваў карціну «Тры савецкія волаты». Супрацоўнікаў нядаўна створанай рэдакцыі сатырычнага плаката зацікавіла палатно хлопца. Віталь патлумачыў, што тры волаты – гэта воің, рабочы і селянін, якія “задушаць фашысцкую гадзіну”. Так канчаткова зацвердзілася назва плаката-газеты, а юнаму мастаку прапанавалі супрацоўніцтва з новым выданнем.

Большасць сатырычных тэкстаў, якія друкаваліся ў газеце «Раздавім фашысцкую гадзіну», было напісана ў вершаванай форме. На кароткія рыфмаваныя радкі ўскладалася вялікая эмацыянальная і сэнсавая нагрузка. Тэксты плакатных вершаў заўсёды суправаджаліся карыкатурнымі малюнкамі. Сатырычны малюнак, знаходзячыся ў цесным узаемадзеянні з тэкстам, у значнай ступені садзейнічаў поспеху твора. Аўтары праяўлялі вялікую вынаходлівасць, імкнуліся, каб асноўная ідэя іх твораў гучала пераканаўча і ўспрымалася чытачом з цікавасцю. Яны стварылі цэлую галерэю арыгінальных і запамінальных вобразаў. Многія з твораў, надрукаваных у газеце «Раздавім фашысцкую гадзіну», увайшлі ў партызанскі фальклор.

Выданне выходзіла да мая 1945 г. (да сакавіка 1942 г. – на рускай мове, пасля – на беларускай), першапачаткова – у Гомелі, потым у прыфрантавой паласе, у Маскве, Навабеліцы, Мінску. Газета-плакат «Раздавім фашысцкую гадзіну» ўключала фельетоны, памфлеты, літаратурныя творы, карыкатуры, якія высмейвалі акупантаў і калабарацыяністаў, заклікалі да барацьбы з ворагам. Усяго пабачыла свет 142 выпускі газеты.

Са снежня 1945 г. лісток «Раздавім фашысцкую гадзіну» пачынае выходзіць у якасці сатырычнага часопіса пад назвай «Вожык» [1, с. 576]. Па сутнасці, «Вожык» стаў мірным працягам газеты-плаката «Раздавім фашысцкую гадзіну».

Сатырычны лісток «Партызанская дубінка» выходзіў на беларускай мове без указання месца выдання ў 1942-1943 гг. Друкаваўся на 8 старонках, з маляўнічымі ілюстрацыямі. У 1942 г. выйшла 16 нумароў, у 1943 г. – 3 нумары. Адказны рэдактар – І. Гурскі. Часопіс паказваў звярынае аблічча фашызму, высмейваў яго абсурдныя прэтэнзіі на сусветнае панаванне і план «маланкавай вайны». Асабліва шмат насмешак чулася ў сувязі з бяссіллем нямецкага камандавання затушыць пажар партызанскага руху. У сатырычных рубрыках «Спісаць у расход» і «Запісаць у прыход» рэдакцыя фіксавала вынікі баявых аперацый партызан Беларусі. У літаратурным аддзеле супрацоўнічалі Г. Асот, П. Броўка, Л. Бушма, П. Глебка, К. Губарэвіч, І. Гурскі, А. Даведка, Я. Касіна, С. Касабуцкі, К. Крапіва, У. Крысько, М. Лужанін, М. Лынькоў, М. Танк, К. Чорны і інш. [2, с.434].

Названая «Партызанскай дубінкай» газета-лістоўка павінна была задавальняць патрабаванні, звязаныя з жыццём і барацьбой народных месціўцаў у тыле ворага. Трэба было, каб друкаванае слова, прысланае з-за лініі фронту, з Вялікай зямлі, раскрывала сапраўдную сутнасць фашысцкіх планаў і мерапрыемстваў, паказвала ілюзорнасць ваенных

поспехаў фашысцкай арміі, накіроўвала чытачоў на актыўную барацьбу з ворагам, паведамляла жыхарам часова захопленай немцамі Беларусі аб становішчы на фронце і ў тыле. Аднак невялікі фармат, выключна сатырычны характар лістка, рэдкі выхад у свет абмяжоўвалі магчымасці «Партызанскай дубінкі», і яна не адпавядала свайму прызначэнню. Калі ж была зроблена спроба змяніць «Партызанскую дубінку» ў патрэбным напрамку, атрымалася выданне, якое амаль дакладна паўтарала газету «Раздавім фашысцкую гадзіну». У сувязі з неэтазгоднасцю выхаду двух выданняў, якія адрозніваліся адзін ад аднаго толькі назвай, рашэннем ЦК КП (б) Б было пастаноўлена спыніць выданне газеты «Партызанская дубінка», а газету «Раздавім фашысцкую гадзіну» ўдасканаліць, умацаваць творчы калектыў рэдакцыі, падняць мастацкі і ідэйны ўзровень газеты, павялічыць тыраж. Такім чынам, на 19-м нумары ў сакавіку 1943 г. сатырычны лісток «Партызанская дубінка» спыніў сваё існаванне.

Сярод беларускай сатырычнай літаратуры Вялікай Айчыннай вайны яшчэ вядомы такія выданні, як лістоўка-плакат «Партызанскае слова» і сатырычны лісток «Партызанскае жыгала». Апошні заслугоўвае асаблівай увагі, па-першае, як прыклад выдавецкай самадзейнасці партызан, па-другое, за свой канкрэтны і зладзённы сатырычны змест. «Партызанскае жыгала» друкавалася на ўпаковачнай паперы, кавалках шпалераў або на лістках з вучнёўскіх сшыткаў. Клішэ для малюнкаў рабілася саматужным чынам з дрэва. Лісток карыстаўся вялікай папулярнасцю ў насельніцтва, якое само актыўна ўдзельнічала ў выданні.

Дзякуючы сваім надзвычай удалым малюнкам сатырычныя лісткі карысталіся вялікай папулярнасцю ў насельніцтва і партызанаў. Яны перадаваліся з рук у рукі. Людзі падтрымлівалі заклік, напісаны на ўсіх газетах або лістоўках «Прачытай і перадай другому». Такім чынам падпольны друк перадаваўся праз дзясяткі рук [3, с. 80]. Патрыятычныя словы на старонках газет сталі той сілай, якая ўзнімала на подзвігі і была маральнай падтрымкай. Нельга не адзначыць тое, што беларускія сродкі масавай інфармацыі ўнеслі велізарны ўклад у агульную перамогу над фашызмам.

ЛІТАРАТУРА

1. Пазнякоў М. П. «Раздавім фашысцкую гадзіну» // Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т.13: Праміле – Рэлаксін / Рэдкал.: Г. П. Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭн, 2001. – Т. 13. – 576 с.

2. Пазнякоў М. П. «Партызанская дубіна» // Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т.13: Праміле – Рэлакцін / Рэдкал.: Г. П. Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭн, 2001. – Т. 13. – 434 с.

3. І паўстаў народ... / уклад. А. В. Стэфановіч, В. А. Рабкоў. – Мінск: БелЭн, 2005. – 640 с.

УДК 82-193.3

Студ. А. Д. Уварава
Навук. кір. дац. Т. М. Федарцова
(кафедра беларускай філалогіі, БДТУ)

ЛЯСНЫ АРХЕТЫП У БЕЛАРУСКАЙ ПАЭЗІІ

У беларускай літаратуры архетыпы актыўна выкарыстоўваліся ва ўсе гістарычныя эпохі. Але менавіта ў мінулым стагоддзі значна ўскладнілася сістэма вобразна-мастацкага мыслення ўгрунтаваліся індывідуальныя стылі аўтараў. Іх узаемадзеянсць сфарміравала самадастатковую і суцэльную духоўна-эстэтычную прастору, у якой на змену сцішанаму маленню мінулых эпох прыйшлі сінанімія, метафарычнасць, алегарычнасць, а галоўнымі канцэптамі сталі філасафемы Жыццё і Смерць, Прастора і Час, Дабро і Зло.

Разглядаючы філасафему “Прастора” не цяжка заўважыць, як пашыраецца паняцце ляснога архетыпа. Гэта і не dziўна, бо дрэвы суправаджалі беларусаў ад dziццяй люлькі да дамавіны і яны лічылі іх жывымі істотамі, паўнапраўнымі саўдзельнікамі жыцця чалавека.

Але сёння ў беларускіх творцаў у аснове натурфіласофскай канцэпцыі дрэва ляжыць думка пра рух ўсяго жывога да аднаўлення, ідэя жыццядзейнасці пачатку. Такім чынам беларускія паэты звязваюць з дрэвам непарушнасць жыцця і свету. Найбольш часта дрэва ўяўляе сабой універсальную анталагічна-бытавую мадэль, інакш кажучы, дрэва ў філасофскім разуменні гэта і ёсць жыццё ў розных яго праявах (нараджэнне, красаванне, смерць і адраджэнне). Напрыклад, Рыгору Барадуліну дрэва бачыцца і ў суадносінах філасафемы Жыццё-Смерць. Няўмольны закон прыроды дыктуе свае правілы, таму што ўсе мае пачатак і канец. Барадулінская філасофія ўзнікае з асэнсавання існавання чалавека ў часе і вечнасці. Паэт лічыць, што кожны чалавек падобна дрэву паўтарае яго цыкл ад парастка да завядання і смерці. Вобраз дрэва, як знак вечнасці, раскрывае у паэзіі Р. Барадуліна той высокі гуманістычна-маральны сэнс, які прадпісваецца самай маці-прыродай:

Чалавек, як і дрэва,

Расце, карэніцца,

Галее паволі ствол,